

ГЛАВА 16

БУРГАС

16.1. Бившите хора под надзора на Държавна сигурност

Към 9 септември 1944 г. в Бургас има осем консулства, 27 параходни агенции, немско, френско и италианско училище⁷²⁸ и там живеят около 280 чужди поданици, които според ДС са сериозен резерв за шпионските централи на капиталистическите разузнавания⁷²⁹. По списъка на Бургаската областна стопанска камара в областния център работят 37 индустриалци, а общият брой на едрите и дребните търговци (тютюнотърговци, бакали, кръчмари, търговски пътници, търговци на риба, зърно и зеленчуци, продавачи на дрехи, галантерия и др.) в Бургаска околия е 1671 души⁷³⁰, които са потенциален контингент на ДС в групата на бившите хора.

„Народният съд“ в Бургаска област съди 860 души, от които осъжда на смърт 232-ма, а на доживотен затвор – 73 души. Ликвидирани преди това или убити по време на следствията в ДС са 40 души, които също са осъдени от „народния съд“ като „отсъстващи“⁷³¹.

Към 1951 г. в регистрите на ДС – Бургас фигурират като контрареволюционен вражески контингент 12 303 души, от които са репресирани 657 души (осъдени или в ТВО), а 278 души са избягали зад граница. ДС отчита слабо обхващане на контингента на бившите хора, „а това са кръвните врагове на нашата власт и на нашата партия, и не само те, а и техните деца ще водят борба за възстановяване на своя изгубен бивш безгрижен живот“⁷³².

⁷²⁸ В италианското училище учител по рисуване е Катерво Джили, завършил скулптура в Художествената академия в Рим, брат на световноизвестния италиански тенор Бениамино Джили. – В: Кехлибарова, Соня. Ретро Бургас. ИК „Знаци“, 2012, с. 35–36.

⁷²⁹ АКРДОПБГДСРСБНА – Бс, ф. 1, оп. 2, а.е. 563, списъци и справки за бивши хора от Бургаски окръг.

⁷³⁰ Пак там, а.е. 565, списъци на бивши кметове, търговци, кръчмари и др. от Бургаска околия.

⁷³¹ На 20 г. строг тъмничен затвор са осъдени четирима; на 15 г. – 66; на 10 г. – 41, и др. Оправдани са 89 души, други 55 са осъдени условно на една година затвор. – В: ЦДА, ф. 250, оп. 1, а.е. 70, л. 44–46, извадки от сведението на главния народен обвинител Георги Петров за присъдите на народния съд до ЦК на БРП (к) от 3 юли 1945 г.

⁷³² Николапетковисти – 4775, кулаци – 2085, бивши полицаи и стражари – 1672, бивши царски офицери – 412, легионери, ратници, бранници и отецпаисиевци – 3359. – В: АКРДОПБГДСРСБНА – Бс, ф. 1, оп. 2, а.е. 21, годишен отчет на отдел ДС – Бургас за извършената агентурно-оперативна работа през 1951 г.

Затова години наред бившите хора са основен обект на следене и репресии от страна на ДС.

През 1951 г. и 1952 г. ДС – Бургас арестува 470 контрареволуционни елементи⁷³³. Освободени са 111 от тях, а останалите са осъдени, въдворени в ТВО или дълго престояват в следствения арест, което според ДС означава, „че следствието е спазило принципа на обективността, и че е доказало вражеската дейност на подсъдимите. Проблемът обаче е, че документирането е все още слаба наша страна. Ние все още разчитаме на самопризнанията на подследствените и фактите не се проверяват“^{734,735}.

Пример за това е разработката с кодово наименование „Фантазъори“, която дълго време се води в ДС – Карнобат. „Обектите са задържани, подложени са на следствие и те „признават“ вражеската си дейност, след което всички са вербувани и освободени. След това, тъй като не постъпва информация от тях, те отново са арестувани и се оказва, че всъщност цялата им вражеска дейност е измислена.“

През 1957 г. в Бургаски окръг ДС води на отчет общо 2743 контрареволуционни вражески обекта⁷³⁶. Бившите хора са проучени и 110 от тях се контролират с отчетно-наблюдателни дела, въпреки че нямат открита вражеска дейност⁷³⁷.

Към средата на 1958 г. вражеският контингент в Бургаски окръг наброява 3224 души⁷³⁸. Тогава започва сериозно преразглеждане и редуциране на контингента и на агентурния апарат и през следващата година враговете на режима са 2374 души⁷³⁹. По това време Държавна сигурност картотекира в град Бургас 336 от децата на бивши царски офицери, бивши

⁷³³ АКРДОПБГДСРСБНА, ф. 8, оп. 1, а.е. 122, таблица за движението на репресираните за 1951 г.

⁷³⁴ АКРДОПБГДСРСБНА – Бс, ф. 1, оп. 2, а.е. 21, л. 20, годишен отчет на отдел ДС – Бургас за извършената агентурно-оперативна работа през 1951 г.

⁷³⁵ Подадени са 680 заявления за напускане на ТКЗС и ДС отъмшава, като предава на съд 30 по-заможни селяни с обвинение „за подстрекателство“. Най-много такива заявления са подадени в с. Венец, Карнобатско, и с. Мелница, Елховско. – В: АКРДОПБГДСРСБНА, ф. 8, оп. 1, а.е. 124, годишни отчети за репресираните по поделения за 1952 г.

⁷³⁶ По линия на ДС през 1957 г. са осъдени 36 души, „закоравяли врагове на властта“ – петима на смърт; един на 20 г. затвор; трима на по 10–15 г. затвор; четирима на 5–10 г. затвор; двадесет души до 5 г. затвор, а трима са въдворени в ТВО. – В: АКРДОПБГДСРСБНА – Бс, ф. 1, оп. 2, а.е. 24, годишен доклад на ОУ МВР/ДС – Бургас за 1957 г.

⁷³⁷ АКРДОПБГДСРСБНА – Бс, ф. 1, оп. 2, а.е. 547, годишен отчет на градско отделение на ДС – Бургас по бивши хора за 1957 г.

⁷³⁸ АКРДОПБГДСРСБНА – Бс, ф. 1, оп. 2, а.е. 25, отчет на ОУ на МВР–ДС – Бургас за 1958 г.

⁷³⁹ Пак там, а.е. 26, доклад на ОУ на МВР–ДС – Бургас за 1959 г.

хора, бивши полицаи и разузнавачи, които в следващите години са обект на политическата милиция за следене, тормоз, вербовка, а много от тях и за попълване на редовете на трудови войски⁷⁴⁰.

До 70-те години на XX век ДС – Бургас сменя от отчет много от водените дела, но активно издирва синовете и дъщерите на контрареволуционните елементи и на репресираните от народната власт^{741,742}.

През 1983 г. в Бургас по линия на Шесто управление на ДС 199 секретни сътрудници работят срещу 798 души. Контрареволуционните остатъци и поколението им са 366 души, заведени на специален отчет и под оперативно наблюдение.

16.1.1. Индустиалисти, търговци, юристи и кметове

През почти всичките години на комунистическото управление под активния контрол на Държавна сигурност в Бургас са бившите хора⁷⁴³:

– Петър Велчев⁷⁴⁴, бивш собственик на моливна фабрика „Девеко“ в Бургас. „Поведението му системно се контролира от агентите „Петров“ и „Максимов“. „Петров“ е получил от оперативния работник задача да се представя пред обекта като германofil. Така са установени твърдите вражески позиции на обекта, който е изявен англофил“ и е разработван като агент на английското разузнаване, но без резултат⁷⁴⁵;

– Росен Чорбаджиев, по професия адвокат, който се занимава с частно земеделие. Агентите „Николов“, „Минчев“ и „Игнатов“ се срещат често с него и така контролират и кръга на неговите познати, които също са

⁷⁴⁰ АКРДОПБГДСРСБНА – Бс, ф. 1, оп. 2, а.е. 564, л. 1-17, списъци на синовете и дъщерите на бивши хора, царски офицери, полицаи, бившите началници и разузнавачи от Бургас към 1 октомври 1958 г.

⁷⁴¹ АКРДОПБГДСРСБНА – М, ф. 22, оп. 1, а.е. 67, л. 29, 30, 64, строго секретна информация на ОУ на МВР–ДС – Бургас относно: Състоянието на борбата на органите на ДС против идеологическата диверсия и опитите на противника за създаване подполие и легална опозиция в Бургаски окръг, 18 септември 1979 г.

⁷⁴² АКРДОПБГДСРСБНА – Бс, ф. 1, оп. 2, а.е. 36, справка по установяване, разработка и разстановка на вражеския контингент в Бургаски окръг към 20 октомври 1965 г.

⁷⁴³ АКРДОПБГДСРСБНА – Бс, ф. 1, оп. 2, а.е. 547, годишен отчет на градско отделение на ДС – Бургас по бивши хора за 1957 г.

⁷⁴⁴ АКРДОПБГДСРСБНА – Бс, ф. 1, оп. 2, а.е. 22, л. 6, списък и справка за агентите и активните разработки по контраразузнавателната работа при Окръжното управление – справка за Петър Велчев.

⁷⁴⁵ АКРДОПБГДСРСБНА – Бс, ф. 1, оп. 2, а.е. 22, л. 5, списък–справка на агентите и активните разработки по контраразузнавателната работа при Окръжното управление – „Списък на обектите по линия на чуждото разузнаване при ОУ – ДС Бургас“.